

POSTĘPOWANIE NIEPROCESOWE

Edyta Gapska, Joanna Studzińska

BIBLIOTEKA SĄDOWA

3. WYDANIE

POSTĘPOWANIE NIEPROCESOWE

Edyta Gapska, Joanna Studzińska

BIBLIOTEKA SĄDOWA

Zamów książkę w księgarni internetowej

proinfo.pl
księgarnia internetowa

3. WYDANIE

Stan prawny na 1 października 2020 r.

Recenzent

Dr hab. Kinga Flaga-Gieruszyńska, prof. USz

Wydawca

Magdalena Stojek-Siwińska

Redaktor prowadzący

Kinga Zając

Opracowanie redakcyjne

JustLuk

Projekt okładek serii

Wojtek Kwiecień-Janikowski, Przemek Dębowski

Poszczególne rozdziały napisały:

Edyta Gapska – rozdz. 1, 5, 7, 9, 10, 12, 13.8, 15, 16

Joanna Studzińska – rozdz. 2, 3, 4, 6, 8, 11, 13 , 13.1–13.7, 14, 17, 18

prawolubni

Ta książka jest wspólnym dziełem twórcy i wydawcy. Prosimy, byś przestrzegał przysługujących im praw. Książkę możesz udostępnić osobom bliskim lub osobiście znanym, ale nie publikuj jej w internecie. Jeśli cytujesz fragmenty, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło. A jeśli musisz skopiować część, rób to jedynie na użytek osobisty.

Szanujmy prawo i własność

Więcej na www.legalnakultura.pl

Polska Izba Książki

© Copyright by Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., 2020

ISBN 978-83-8223-105-2

3. wydanie

Dział Praw Autorskich

01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33

tel. 22 535 82 19

e-mail: ksiazki@wolterskluwer.pl

księgarnia internetowa www.profinfo.pl

SPIS TREŚCI

Wykaz skrótów	13
---------------------	----

Część I

Rozdział 1

Postępowanie nieprocesowe w strukturze postępowania cywilnego	23
1.1. Rys historyczny	26
1.1.1. Geneza i rozwój postępowania nieprocesowego	26
1.1.2. Kształtowanie się postępowania nieprocesowego w ustawodawstwie polskim	30
1.2. Charakterystyka postępowania nieprocesowego	47
1.2.1. Pozycja postępowania nieprocesowego w obecnym systemie postępowania cywilnego	47
1.2.2. Funkcje, cele i istota działalności sądu w postępowaniu nieprocesowym	48
1.2.3. Stosunek postępowania nieprocesowego do procesu cywilnego	53
1.2.4. Struktura prawna postępowania nieprocesowego	59

Rozdział 2

Zasady i przesłanki postępowania nieprocesowego	63
2.1. Pojęcie zasad obowiązujących w postępowaniu nieprocesowym	68
2.2. Zasady postępowania nieprocesowego	69
2.2.1. Zasada prawa do sądu	70
2.2.2. Zasada prawdy	71
2.2.3. Zasada kontradyktoryjności	76
2.2.4. Zasada dyspozycyjności	79
2.2.5. Zasada równości uczestników postępowania	80
2.2.6. Zasada jawności postępowania	82
2.2.7. Zasada bezpośredniości	85
2.2.8. Zasada swobodnej oceny dowodów	86

2.2.9.	Zasada koncentracji materiału procesowego	88
2.2.10.	Zasada ustności i pisemności	92
2.2.11.	Zasada formalizmu procesowego	93
2.3.	Nadużycie prawa procesowego	94
2.4.	Przesłanki postępowania nieprocesowego	96

Rozdział 3

Sąd i inne organy w postępowaniu nieprocesowym	102
3.1. Sądowy wymiar sprawiedliwości i organy orzekające w postępowaniu nieprocesowym	109
3.1.1. Dopuszczalność drogi sądowej	110
3.1.2. Właściwy skład sądu	114
3.1.3. Instytucja wyłączenia sędziego	117
3.1.4. Właściwość sądu w postępowaniu nieprocesowym	123
3.1.5. Jurysdykcja krajowa sądu w postępowaniu nieprocesowym	136
3.2. Referendarz sądowy	144

Rozdział 4

Podmioty postępowania nieprocesowego	147
4.1. Pojęcie uczestnika postępowania nieprocesowego	155
4.2. Zainteresowany w sprawie. Interes prawny	160
4.3. Uprawnienie bądź obowiązek wzięcia udziału w sprawie	173
4.4. Uczestnik z mocy prawa	180
4.5. Status prawny wnioskodawcy	184
4.6. Skutki niewzięcia przez zainteresowanego udziału w sprawie	192
4.7. Atrybuty uczestnika postępowania	195
4.7.1. Zdolność sądowa uczestnika postępowania	195
4.7.2. Zdolność procesowa uczestnika	200
4.7.3. Rozszerzona zdolność procesowa	203
4.7.4. Zdolność postulacyjna	206
4.8. Reprezentacja uczestnika postępowania nieprocesowego	208
4.8.1. Rodzice	210
4.8.2. Jedno z rodziców (art. 94 § 1 k.r.o.)	212
4.8.3. Opiekun	212
4.8.4. Kurator	215
4.9. Braki w zakresie zdolności sądowej lub procesowej uczestnika postępowania – ustanowienie przedstawiciela	219
4.10. Pełnomocnik uczestnika postępowania	221
4.11. Udział prokuratora, Rzecznika Praw Obywatelskich i organizacji pozarządowych w postępowaniu nieprocesowym	228
4.11.1. Rzecznik Praw Obywatelskich	233
4.11.2. Rzecznik Praw Dziecka	233
4.11.3. Organizacje pozarządowe	234

Rozdział 5

Przedmiot postępowania	239
5.1. Przedmiot postępowania cywilnego – uwagi ogólne	241
5.2. Przedmiot postępowania nieprocesowego	246
5.2.1. Sprawy wszczynane na wniosek	248
5.2.2. Sprawy wszczynane na wniosek, w których sąd może dokonywać czynności z urzędu	251
5.2.3. Sprawy wszczynane z urzędu	252
5.3. Katalog spraw rozpoznawanych w trybie postępowania nieprocesowego	258

Rozdział 6

Czynności procesowe w postępowaniu nieprocesowym	270
6.1. Czynności procesowe w trybie nieprocesowym	273
6.2. Pisma procesowe w postępowaniu nieprocesowym	276
6.3. Doręczenia	292
6.4. Posiedzenia sądowe	302
6.5. Terminy	309

Rozdział 7

Koszty postępowania nieprocesowego	313
7.1. Uwagi wstępne	314
7.2. Zasady ponoszenia kosztów postępowania nieprocesowego	319

Rozdział 8

Wszczęcie i przebieg postępowania	327
8.1. Forma wszczęcia postępowania	331
8.1.1. Wszczęcie postępowania z urzędu	332
8.1.2. Wszczęcie postępowania na wniosek	337
8.1.3. Odrzucenie wniosku	368
8.1.4. Skutki wniesienia wniosku o wszczęcie postępowania nieprocesowego	370
8.1.5. Cofnięcie wniosku	372
8.1.6. Odpowiedź na wniosek	375
8.2. Formy obrony w postępowaniu nieprocesowym	375
8.3. Alternatywne metody rozstrzygania sporów (ADR) w postępowaniu nieprocesowym	379
8.4. Organizacja postępowania	387
8.5. Przebieg postępowania. Przeprowadzenie rozprawy	388
8.6. Prawo do wysłuchania	398
8.7. Odmienności postępowania dowodowego	403
8.8. Koncentracja materiału procesowego. Zastosowanie prekluzji procesowej w postępowaniu nieprocesowym	424
8.9. Zawieszenie i umorzenie postępowania	429

Rozdział 9

Orzeczenia i zarządzenia	434
9.1. Istota orzekania w postępowaniu nieprocesowym	439
9.2. Rodzaje orzeczeń	440
9.2.1. Podział ze względu na kryterium postaci i przedmiotu orzeczenia	440
9.2.2. Podział ze względu na kryterium zakresu rozstrzygnięcia	451
9.2.3. Podział ze względu na kierunek rozstrzygnięcia	472
9.2.4. Podział ze względu na skutki prawne	475
9.3. Nieorzecznicze akty decyzyjne	479
9.4. Zasady orzekania	481
9.4.1. Pojęcie i specyfika zasad orzekania w postępowaniu nieprocesowym	481
9.4.2. Zasady dotyczące przedmiotu orzekania	482
9.4.3. Zasady dotyczące czasu orzekania	506
9.4.4. Zasady dotyczące podstaw orzekania	512
9.5. Atrybuty orzeczeń	519
9.5.1. Prawomocność	519
9.5.2. Wykonalność	528
9.5.3. Skuteczność	530

Rozdział 10

Środki zaskarżenia	533
10.1. Charakterystyka systemu zaskarzania orzeczeń w postępowaniu nieprocesowym	538
10.2. Zasady zaskarzania orzeczeń	543
10.3. Środki odwoławcze i inne środki zaskarżenia orzeczeń nieprawomocnych	554
10.3.1. Apelacja	554
10.3.2. Zażalenie	565
10.3.3. Skarga na orzeczenie referendarza sądowego	569
10.4. Środki zaskarżenia skierowane przeciwko prawomocnym orzeczeniom	576
10.4.1. Skarga kasacyjna	576
10.4.2. Skarga o wznowienie postępowania	587
10.4.3. Skarga o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia	594
10.5. Orzeczenia zapadające na skutek wniesienia środka zaskarżenia	599
10.5.1. Uwagi ogólne	599
10.5.2. Orzeczenia reformatoryjne	601
10.5.3. Orzeczenia kasatoryjne	602
10.5.4. Rozstrzygnięcia skutkujące utrzymaniem w mocy zaskarżonej decyzji	603

Część II

Rozdział 11

Postępowania z zakresu prawa osobowego	607
11.1. Zagadnienia wspólne postępowań z zakresu prawa osobowego	613
11.2. Postępowanie o uznanie za zmarłego	614
11.2.1. Legitymacja do wszczęcia postępowania. Krąg uczestników	615
11.2.2. Właściwość i skład sądu. Jurysdykcja krajowa	616
11.2.3. Wniosek o wszczęcie postępowania	617
11.2.4. Przebieg postępowania o uznanie za zmarłego	619
11.2.5. Orzeczenie uznania za zmarłego	621
11.2.6. Uchylenie postanowienia o uznaniu za zmarłego	623
11.3. Postępowanie o stwierdzenie zgonu	624
11.3.1. Właściwość sądu. Zgłoszenie wniosku	626
11.3.2. Przebieg postępowania o stwierdzenie zgonu	627
11.3.3. Postanowienie o stwierdzeniu zgonu	628
11.3.4. Uchylenie postanowień orzekających stwierdzenie zgonu	629
11.4. Postępowanie o ubezwłasnowolnienie	631
11.4.1. Legitymacja do wszczęcia postępowania	634
11.4.2. Krąg uczestników postępowania	637
11.4.3. Udział prokuratora i organizacji pozarządowej	638
11.4.4. Właściwość i skład sądu, jurysdykcja krajowa	639
11.4.5. Wszczęcie postępowania. Wniosek	641
11.4.6. Cechy charakterystyczne postępowania	642
11.4.7. Orzeczenie ubezwłasnowolnienia	649
11.4.8. Zmiana lub uchylenie prawomocnego postanowienia o ubezwłasnowolnieniu	651

Rozdział 12

Sprawy z zakresu prawa rodzinnego, opiekuńczego i kurateli	654
12.1. Sądowa ochrona w sprawach z zakresu prawa rodzinnego, opiekuńczego i kurateli	667
12.2. Sprawy małżeńskie	675
12.2.1. Udzielenie zezwolenia na zawarcie związku małżeńskiego	675
12.2.2. Zwolnienie z obowiązku złożenia dokumentu potrzebnego do zawarcia małżeństwa	680
12.2.3. Udzielenie zezwolenia na zawarcie małżeństwa przez pełnomocnika	682
12.2.4. Rozstrzygnięcie o tym, czy okoliczność przedstawiona przez kierownika urzędu stanu cywilnego wyłącza zawarcie małżeństwa	683
12.2.5. Inne sprawy małżeńskie	685

12.2.6.	Podział majątku wspólnego po ustaniu wspólności majątkowej między małżonkami	688
12.2.7.	Orzeczenie separacji oraz zniesienie separacji na zgodny wniosek małżonków	695
12.3.	Inne sprawy rodzinne oraz sprawy opiekuńcze	697
12.3.1.	Przepisy wspólne	697
12.3.2.	Sprawy ze stosunków między rodzicami a dziećmi	714
12.3.3.	Sprawy o przysposobienie	736
12.3.4.	Sprawy z zakresu opieki	743
12.3.5.	Sprawy o odebranie osoby podlegającej władzy rodzicielskiej lub pozostającej pod opieką	751
12.3.6.	Sprawy dotyczące wykonywania kontaktów z dzieckiem	761
12.4.	Sprawy z zakresu kurateli	763
12.4.1.	Podstawy materialnoprawne	763
12.4.2.	Kurator <i>nasciturusa</i> (<i>curator ventris</i>)	765
12.4.3.	Kurator dla osoby niepełnosprawnej (<i>curator debilis</i>)	765
12.4.4.	Kurator dla osoby nieobecnej (<i>curator absentis</i>)	767
12.4.5.	Kurator dla dochodzenia ojcostwa	769
12.4.6.	Kurator dla osoby prawnej	770

Rozdział 13

	Postępowania z zakresu prawa rzeczowego	771
13.1.	Ogólne regulacje postępowań z zakresu prawa rzeczowego	782
13.2.	Postępowanie o stwierdzenie zasiedzenia	787
13.2.1.	Legitymacja do złożenia wniosku o stwierdzenie zasiedzenia i uczestnicy postępowania	788
13.2.2.	Przebieg postępowania	793
13.2.3.	Postanowienie o stwierdzeniu zasiedzenia, jego skuteczność i zaskarżanie	794
13.3.	Przepadek rzeczy	796
13.3.1.	Przepadek rzeczy na podstawie przepisów prawa celnego	797
13.3.2.	Przepadek pojazdów	799
13.4.	Zarząd związany ze współwłasnością i użytkowaniem	801
13.5.	Zniesienie współwłasności	805
13.5.1.	Legitymacja do złożenia wniosku i uczestnicy postępowania	807
13.5.2.	Cechy charakterystyczne postępowania	809
13.5.3.	Postanowienie o zniesieniu współwłasności	810
13.6.	Postępowanie o ustanowienie drogi koniecznej	820
13.6.1.	Legitymacja, wnioski i uczestnicy postępowania	823
13.6.2.	Przebieg postępowania o ustanowienie drogi koniecznej	828
13.6.3.	Postanowienie o ustanowieniu drogi koniecznej i jego zaskarżenie	830

13.7.	Postępowanie o ustanowienie służebności przesyłu	831
13.7.1.	Legitymacja i wszczęcie postępowania	835
13.7.2.	Przebieg postępowania	837
13.7.3.	Orzeczenie o ustanowieniu służebności przesyłu i jego skutki	838
13.8.	Postępowanie wieczystoksięgowe	841
13.8.1.	System ksiąg wieczystych w Polsce	844
13.8.2.	Konstrukcja normatywna i informatyzacja postępowania wieczystoksięgowego	851
13.8.3.	Właściwość	855
13.8.4.	Uczestnicy postępowania wieczystoksięgowego	856
13.8.5.	Wszczęcie postępowania	861
13.8.6.	Forma i złożenie wniosku	862
13.8.7.	Kognicja sądu wieczystoksięgowego	873
13.8.8.	Przebieg postępowania	884
13.8.9.	Orzeczenia w postępowaniu wieczystoksięgowym	887

Rozdział 14

Postępowanie w sprawach spadkowych	893	
14.1.	Ogólne regulacje postępowań w sprawach spadkowych	901
14.2.	Postępowanie o zabezpieczenie spadku	904
14.2.1.	Legitymacja i wszczęcie postępowania	905
14.2.2.	Postępowanie i orzeczenie w przedmiocie zabezpieczenia spadku	907
14.2.3.	Spis inwentarza	910
14.2.4.	Wykaz inwentarza	916
14.3.	Przyjęcie lub odrzucenie spadku	918
14.4.	Postępowanie o ogłoszenie testamentu	922
14.5.	Wyjawienie przedmiotów spadkowych	926
14.6.	Postępowanie o przesłuchanie świadków testamentu ustnego	928
14.7.	Sprawy dotyczące wykonawcy testamentu	931
14.8.	Zarząd spadku nieobjętego	932
14.8.1.	Właściwość sądu i wszczęcie postępowania	935
14.8.2.	Przebieg postępowania	937
14.8.3.	Orzeczenia i środki zaskarżenia w postępowaniu o zarząd spadku nieobjętego	938
14.9.	Postępowanie o stwierdzenie nabycia spadku i przedmiotu zapisu windykacyjnego	939
14.9.1.	Legitymacja i wszczęcie postępowania	939
14.9.2.	Przebieg postępowania	942
14.9.3.	Postanowienie o stwierdzeniu nabycia spadku i jego zaskarżenie	947
14.10.	Dział spadku	949
14.10.1.	Właściwość sądu i krąg uczestników postępowania	953

14.10.2. Wymogi wniosku o dział spadku	954
14.10.3. Przebieg postępowania	956
14.10.4. Postanowienie o dziale spadku	960
14.11. Inne sprawy spadkowe (art. 690–691 k.p.c.)	965

Rozdział 15

Sprawy z zakresu przepisów o przedsiębiorstwach państwowych

i o samorządzie załogi przedsiębiorstwa państwowego	968
15.1. Przedmiot i charakter postępowania	969
15.2. Wszczęcie i przebieg postępowania	973
15.3. Orzekanie w sporach pomiędzy organami przedsiębiorstwa państwowego	977

Rozdział 16

Sprawy z zakresu prawa pracy	979
---	------------

Rozdział 17

Sprawy depozytowe

17.1. Ogólne regulacje postępowania depozytowego	988
17.2. Postępowanie o złożenie przedmiotu świadczenia do depozytu sądowego	991
17.2.1. Legitymacja i wniosek o wszczęcie postępowania	992
17.2.2. Właściwość sądu i przebieg postępowania	994
17.2.3. Postępowanie w przedmiocie złożenia przedmiotu świadczenia do depozytu sądowego	996
17.2.4. Orzeczenie w przedmiocie złożenia do depozytu sądowego	1001
17.3. Zwrot depozytu sądowego	1003
17.4. Wydanie przedmiotu z depozytu sądowego	1005
17.5. Likwidacja niepodjętego depozytu	1006

Rozdział 18

Postępowanie w sprawach rejestrowych

18.1. Ogólne regulacje postępowania rejestrowego	1016
18.2. Właściwość sądu	1020
18.3. Uczestnicy postępowania o wpis do Krajowego Rejestru Sądowego	1021
18.4. Wszczęcie i przebieg postępowania	1022
18.5. Wpis do Krajowego Rejestru Sądowego	1026
18.6. Zaskarżenie wpisu	1029

Wykaz schematów	1031
------------------------------	-------------

- 2) spraw, w których występują odstępstwa na rzecz zasady oficjalności, tj. takich, które wszczynane są wprawdzie na wniosek, jednak bądź to z przepisu szczególnego, bądź też z istoty rozpoznawanej sprawy wynika, że sąd ma obowiązek wydać orzeczenie rozstrzygające daną kwestię nie tyle zgodnie z żądaniem wnioskodawcy, ile raczej w zgodzie z przepisami prawa materialnego;
- 3) spraw, w których sąd ma kompetencję do wszczęcia postępowania z urzędu.

5.2.1. Sprawy wszczynane na wniosek

W pierwszej kategorii spraw, w których realizowana jest w pełni zasada *ne eat iudex ultra petita partium* (art. 321 § 1 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.) stanowiąca procesową emanację autonomii woli stron, przedmiot postępowania jest kształtowany we wniosku o wszczęcie postępowania, do którego zresztą, na zasadzie art. 511 § 1 k.p.c., mają odpowiednie zastosowanie przepisy o pozwie. Oznacza to, że w tego rodzaju sprawach wnioskodawca jest obowiązany dokładnie wskazać żądanie i przytoczyć okoliczności faktyczne na jego uzasadnienie. Zakres żądanej we wniosku ochrony prawnej wyznacza zatem zakres postępowania, a w konsekwencji także przedmiotu rozstrzygnięcia. Dyspozycyjność, realizowana w tego rodzaju sprawach już na etapie podjęcia decyzji co do wszczęcia postępowania, immanentnie wiąże się więc co do zasady z pełną rozporządzalnością przedmiotem postępowania. Wszczynając postępowanie i określając jego przedmiot, wnioskodawca staje się dysponentem przedmiotu postępowania, który może modyfikować także w toku sprawy. W tego rodzaju sprawach, podobnie jak w trybie procesowym, związanie sądu granicami żądania stanowi gwarancję ochrony uczestnika przed nadużyciami i samowolą sędziowską¹⁸³.

Z powyższych uwag wynika, że w sprawach, w których sąd jest związany treścią wniosku (a konkretnie treścią zawartego w tym wniosku procesowego oświadczenia woli wnioskodawcy) i nie ma kompetencji do wszczęcia postępowania z urzędu, stosunkowo najszersze zastosowanie znajdzie konstrukcja roszczenia procesowego jako przedmiotu postępowania, a tym samym przedmiotu rozstrzygnięcia, w którym sąd ma obowiązek wypowiedzieć się co do dopuszczalności i zasadności zgłoszonego żądania na podstawie przedstawionych i ustalonych w toku postępowania okoliczności faktycznych.

Przykład:

Rozstrzygnięcie w postępowaniu o zniesienie współwłasności o wzajemnych roszczeniach współwłaścicieli z tytułu posiadania rzeczy (art. 618 § 1 k.p.c.) może nastąpić tylko na wniosek osób, którym roszczenia te przysługują.

¹⁸³ F. Zedler, *Postępowanie cywilne – związane żądaniem pozwu – regulacje spraw majątkowych Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej. Glosa do wyroku SN z 27.04.2012 r., V CSK 207/11, OSP 2013/2, poz. 18, s. 129–131.*

Przedmiotowe granice kognicji sądu, a zatem także granice rozstrzygnięcia, wyznaczać będzie także wniosek o udzielenie zezwolenia na zawarcie związku małżeńskiego z konkretną osobą, wniosek o przysposobienie, jak również zgodny wniosek małżonków o orzeczenie separacji.

Postanowienie SN z 10.11.2006 r., I CSK 219/06, LEX nr 602191:

W ramach postępowania o zniesienie współwłasności, jak również w ramach postępowania o podział majątku wspólnego sąd nie jest władny rozpoznawać wszystkie roszczenia, jakie uczestnicy mają względem siebie, a jedynie roszczenia związane z posiadaniem rzeczy (art. 618 k.p.c.) bądź roszczenia związane z posiadaniem poszczególnych przedmiotów wchodzących w skład majątku wspólnego, pobranych pożytków i innych przychodów z majątku wspólnego, nakładów poczynionych na majątek wspólny oraz spłaconych długów (art. 686 k.p.c. w zw. z art. 43 k.r.o. i art. 1035 k.c.).

Zakres postępowania, zarówno postępowania o zniesienie współwłasności, jak i postępowania o podział majątku wspólnego małżonków określa w pierwszej kolejności treść wniosku. Należy bowiem pamiętać, że w ustawie odmiennie określony został zakres każdego z tych postępowań oraz obowiązki sądu orzekającego. W postępowaniu o zniesienie współwłasności sąd ma obowiązek rozstrzygnąć spory o prawo żądania zniesienia współwłasności, spory o prawo własności oraz wzajemne roszczenia współwłaścicieli z tytułu posiadania rzeczy (art. 618 § 1 k.p.c.), przy czym z chwilą wszczęcia takiego postępowania niedopuszczalne jest wszczęcie odrębnego postępowania w kwestiach wymienionych (art. 618 § 2 k.p.c.). W postępowaniu o podział majątku wspólnego sąd ustala skład i wartość tego majątku, a także rozstrzyga o wzajemnych roszczeniach pomiędzy małżonkami z tytułu posiadania poszczególnych przedmiotów majątkowych, pobranych pożytków i innych przychodów, poczynionych na majątek wspólny nakładów oraz spłaconych długów (art. 684 i 686 k.p.c. w zw. z art. 43 k.r.o. i art. 1035 k.p.c.). Co do zasady zatem **niedopuszczalne jest „przekształcanie” postępowania o zniesienie współwłasności w postępowanie działowe.** Jeżeliby zaś nawet dopuścić takie odstępstwo od wskazanej zasady, to po pierwsze, nie jest możliwe dokonanie „przekształcenia” w sposób dorozumiany (cokolwiek miałyby to oznaczać), a po drugie, zmiana treści wniosku nakłada na wnioskodawcę obowiązek zaferowania sądowi nieco odmiennego materiału dowodowego z uwagi na wskazaną wyżej różnicę zakresu toczącego się postępowania.

Postanowienie SN z 14.12.2011 r., I CSK 138/11, OSNC 2012/7–8, poz. 89:

Przepis art. 618 § 1 k.p.c. nie obejmuje spraw o roszczenia współwłaściciela względem innego współwłaściciela o odszkodowanie z tytułu nieprawidłowego wykonywania zarządu nieruchomością wspólną.

Powyższe stwierdzenie wymaga jednak doprecyzowania. Treść żądania zawartego we wniosku o wszczęcie postępowania może bowiem ulec modyfikacji w ramach

przedmiotowej zmiany żądania dokonanej przez wnioskodawcę na piśmie na podstawie przepisu art. 193 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. Brak jest bowiem przeszkód, aby wymieniony przepis znalazł zastosowanie w trybie nieprocesowym, chociaż z uwagi na ustawowo określony zakres spraw poddanych rozpoznaniu w tym trybie swoboda wnioskodawcy w zakresie przedmiotowej zmiany żądania jest w sposób specyficzny ograniczona przez rodzaj poszukiwanej ochrony prawnej.

Np.

Przykład:

- w sprawie o przysposobienie wnioskodawca może modyfikować zakres tego przysposobienia;
- w sprawie o udzielenie opiekunowi zezwolenia na dokonanie ważniejszej czynności dotyczącej osoby pozostającej pod opieką lub jej majątku wnioskodawca może modyfikować przedmiot tej czynności (art. 593 k.p.c.);
- w sprawie o ubezwłasnowolnienie wnioskodawca może wskazać inną przyczynę ubezwłasnowolnienia, np. chorobę umysłową w miejsce pijaństwa.

Niejednokrotnie zakres dopuszczalnej zmiany będzie ograniczał się do wystąpienia z nowym żądaniem zamiast lub obok pierwotnego, bez możliwości przedmiotowej modyfikacji żądania już zgłoszonego. Sytuacja taka będzie miała miejsce np. w postępowaniu o udzielenie zezwolenia na zawarcie związku małżeńskiego.

Drugie źródło modyfikacji żądania jest właściwe tylko dla postępowania nieprocesowego; jest nim wola innych niż wnioskodawca uczestników postępowania, którzy byli uprawnieni do zgłoszenia wniosku o wszczęcie postępowania. Zakresem rozpoznania sąd powinien więc objąć żądania każdego z tych uczestników (nawet zmierzające w odmiennych kierunkach), skoro mieli oni ustawową legitymację do zainicjowania postępowania.

Np.

Przykład:

- w sprawie o udzielenie zezwolenia na dokonanie czynności przekraczającej zakres zwykłego zarządu majątkiem dziecka jedno z rodziców domaga się udzielenia zezwolenia na sprzedaż należącej do dziecka nieruchomości, drugi zaś żąda udzielenia zezwolenia na wdzierżawienie nieruchomości;
- w sprawie o stwierdzenie nabycia spadku wnioskodawca żąda stwierdzenia nabycia z ustawy, zaś uczestnik domaga się stwierdzenia nabycia spadku z testamentu;
- w sprawie o zniesienie współwłasności wnioskodawca domaga się fizycznego podziału rzeczy, zaś uczestnik (współwłaściciel) żąda podziału cywilnego (przysądzenia rzeczy na jego wyłączną własność z obowiązkiem spłaty).

Objęcie więc przedmiotem orzekania żądań zgłoszonych także przez innych uczestników, którzy byli uprawnieni do wszczęcia postępowania, nie tylko nie stanowi wykroczenia poza zakaz orzekania ponad żądanie, ale staje się powinnością sądu.

Powyższe uwagi znajdują na równi zastosowanie w tych kategoriach spraw, w których sąd zobligowany jest do podejmowania działań z urzędu w celu właściwej realizacji norm prawa materialnego (o czym poniżej). Skoro bowiem w sprawach wszczynanych z urzędu osoby zainteresowane nie są pozbawione prawa do zgłoszenia wniosku, mogą one również wniosek swój modyfikować, z tym jednak zastrzeżeniem, że bez względu na zakres wniosku, w tym także zakres dokonanej zmiany, sąd ma obowiązek dokonywać określonych czynności i ustaleń z urzędu.

5.2.2. Sprawy wszczynane na wniosek, w których sąd może dokonywać czynności z urzędu

Pewna modyfikacja pojęcia przedmiotu postępowania konieczna jest w przypadku spraw wszczynanych w trybie nieprocesowym z inicjatywy wnioskodawcy, ale w sposób niewiążący dla sądu. W tych kategoriach spraw zakres odstępstw od zasady związania sądu granicami żądania jest adekwatny do stopnia, w jakim ochrony wymaga interes ogólnospołeczny. W odniesieniu do tych sytuacji niezbędne jest więc ustalenie, jakie okoliczności i w jakim zakresie będą wpływały na kształtowanie przedmiotu postępowania. Jednoznacznej odpowiedzi na to pytanie nie daje Kodeks postępowania cywilnego, jak i żaden inny akt normatywny.

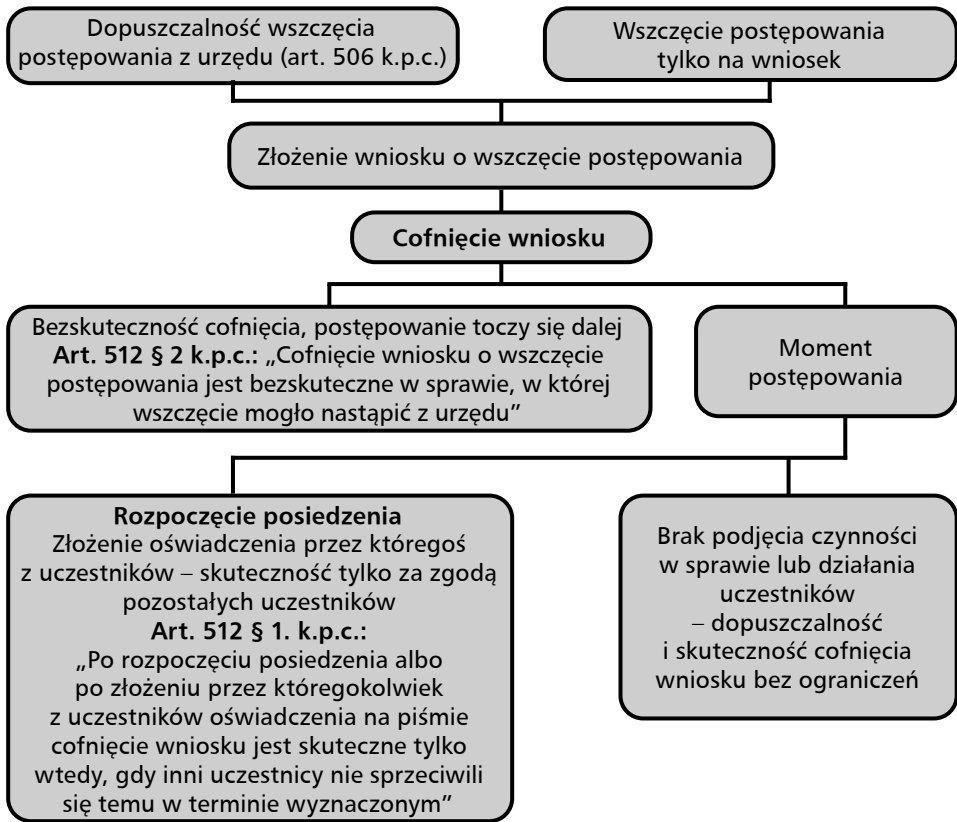
W omawianej grupie spraw znajdują się więc sytuacje, w których sąd nie jest związany żądaniem zawartym we wniosku, jakkolwiek zakres i kompetencja sądu do rozpoznania i rozstrzygnięcia sprawy pochodzi właśnie z inicjatywy wnioskodawcy. To on, określając przedmiot postępowania, legitymuje sąd do podjęcia działań (w tym poczynienia ustaleń faktycznych i wiążącego wypowiedzenia się co do ich skutków prawnych) mających na celu konkretyzację normy prawa materialnego, nawet jeżeli konkretyzacja ta ma nastąpić w odmienny sposób, niż domagał się tego wnioskodawca. W takich sprawach przedmiot postępowania i orzeczenia wyznacza norma prawna, której indywidualizacji żąda wnioskodawca, a którą sąd ma obowiązek zastosować w prawidłowy sposób, tj. sposób adekwatny do poczynionych ustaleń faktycznych¹⁸⁴.

Przykład:

1. Wniosek o stwierdzenie nabycia spadku będzie konieczny do wszczęcia postępowania, które nie może toczyć się z własnej inicjatywy sądu, a równocześnie wyznaczy on granice

¹⁸⁴ Te kategorie spraw przypominają istniejące w niemieckim postępowaniu cywilnym tzw. sprawy z wniosku procesowego (tzw. niewłaściwe postępowania wnioskowe), w których wnioskodawca określa wprawdzie przedmiot postępowania, tj. oznacza kwestię prawną, którą ma się zająć sąd, jednak wniosek ten nie jest wiążący co do zakresu i sposobu rozstrzygnięcia. Sąd ma obowiązek zastosować w tego rodzaju sprawach miernik obiektywny pozwalający określić na podstawie własnego uznania sądu, jakie rozwiązanie prawne kwestii poddanej pod osąd jest najwłaściwsze z punktu widzenia normy prawnej i interesu ogólnospołecznego. Przykładem są sprawy opiekuńcze. Por. W.J. Habscheid, *Freiwillige Gerichtsbarkeit. Ein Studienbuch*, München 1983, s. 125 i n.

Schemat 17. Skuteczność cofnięcia wniosku o wszczęcie postępowania

 Postanowienie SN z 25.06.1981 r., I PR 94/80, OSNC 1981/12, poz. 247:
Artykuł 203 § 4 k.p.c. stosuje się na podstawie art. 13 § 2 k.p.c. odpowiednio do cofnięcia lub ograniczenia wniosku w postępowaniu nieprocesowym, choćby czynności te nie naruszały warunków przewidzianych w art. 512 k.p.c.

W wyniku skutecznego cofnięcia wniosku sąd umorzy postępowanie. Cofnięty wniosek nie wywołuje żadnych skutków, jakie ustawa wiąże ze złożeniem wniosku. Uczestnik może natomiast zażądać od wnioskodawcy zwrotu kosztów postępowania.

Wątpliwości może budzić to, czy art. 512 k.p.c. powinien być stosowany w związku z art. 203 k.p.c. W doktrynie zauważa się stanowisko, że art. 512 k.p.c. samodzielnie reguluje cofnięcie wniosku w postępowaniu nieprocesowym, gdyż ma szczególny charakter w stosunku do art. 203 k.p.c. Natomiast według drugiego stanowiska art. 203 k.p.c. powinien być stosowany odpowiednio do cofnięcia wniosku w postę-

powaniu nieprocesowym²³⁸. Tym samym skuteczność cofnięcia wniosku w postępowaniu nieprocesowym zależy od uznania przez sąd na podstawie art. 203 § 4 k.p.c. tej czynności za dopuszczalną. Sąd powinien uznać cofnięcie wniosku za niedopuszczalne, jeżeli czynność ta byłaby niezgodna z prawem lub z zasadami współżycia społecznego albo zmierzała do obejścia prawa.

Postanowienie SN z 21.09.1976 r., II CZ 72/76, LEX nr 7847:

Treść art. 512 § 1 k.p.c. uzależniająca skuteczność cofnięcia wniosku od braku sprzeciwu pozostałych uczestników postępowania nie przesądza sama przez się o konieczności umorzenia postępowania i nie pozbawia sądu kontroli nad tą czynnością procesową na podstawie art. 203 § 4 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.

Skuteczne cofnięcie wniosku powoduje umorzenie przez sąd postępowania (art. 355 § 1 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.), a cofnięty wniosek nie wywołuje żadnych skutków, jakie ustawa wiąże z jego wniesieniem do sądu.

Wątpliwości budzi w doktrynie także dopuszczalność zrzeczenia się roszczenia. Mimo braku wyraźnego wyłączenia, dominuje stanowisko, że w okolicznościach art. 512 k.p.c. zgoda, czyli brak sprzeciwu uczestników na cofnięcie wniosku, jest zawsze konieczna²³⁹. Wyrażany jest także pogląd, że w trybie nieprocesowym zrzeczenie się roszczenia nie wchodzi w grę²⁴⁰.

Zgodzić jednak się należy z poglądem, iż w stosunku do roszczeń, którymi podmioty prawa mogą samodzielnie dysponować w obrocie prawnym, tymi samymi roszczeniami mogą dysponować także w postępowaniu nieprocesowym²⁴¹. Zatem w odniesieniu do zrzeczenia się roszczenia w postępowaniu nieprocesowym obowiązują reguły ogólne. Wnioskodawca może zatem zrzec się takiego roszczenia, którego jest dysponentem, ale sąd zgodnie z art. 203 § 4 k.p.c. może zbadać, czy wnioskodawca mógł dokonać skutecznego zrzeczenia się określonego roszczenia, tj. czy roszczeniem tym swobodnie wnioskodawca mógł dysponować.

²³⁸ W. Siedlecki [w:] J. Policzekiewicz, W. Siedlecki, E. Wengerek, *Postępowanie nieprocesowe...*, 1980, s. 64; Z. Świeboda [w:] *Kodeks postępowania cywilnego*, t. 3, *Postępowanie nieprocesowe, w razie zaginięcia lub zniszczenia akt, zabezpieczające i egzekucyjne. Komentarz do artykułów 506–1088*, red. K. Piasecki, A. Marciniak, Warszawa 2012, s. 32; J. Gudowski [w:] *Kodeks...*, t. 3, red. T. Erciński, s. 66.

²³⁹ J. Gudowski [w:] *Kodeks...*, t. 3, red. T. Erciński, s. 66.

²⁴⁰ E. Warzocha, *Cofnięcie powództwa oraz wniosku wszczynającego postępowanie nieprocesowe*, Warszawa 1977, s. 78.

²⁴¹ M. Rejda [w:] *Kodeks postępowania cywilnego*, t. 2, *Komentarz. Art. 367–729*, red. A. Marciniak, K. Piasecki, Warszawa 2014, komentarz do art. 512, s. 559.

8.1.6. Odpowiedź na wniosek

Regulacja dotycząca odpowiedzi na wniosek została wprowadzona przez ustawodawcę jako forma usprawnienia postępowania. W przeciwieństwie do trybu procesowego, zgodnie z art. 511² § 1 k.p.c., wniesienie odpowiedzi na wniosek o wszczęcie postępowania jest obowiązkowe, tylko gdy przewodniczący tak zarządzi. Ma to służyć prawidłowemu przygotowaniu się sądu do przeprowadzenia rozprawy, gdyż sąd przed pierwszą rozprawą będzie znać już stanowiska uczestników postępowania, zwłaszcza gdy ich interesy są przeciwstawne. Dopuszczalność dokonywania czynności i ustaleń przez sąd z urzędu powoduje, że instytucja obligatoryjnej odpowiedzi na wniosek może okazać się zbędna. Wniesienie odpowiedzi na wniosek jest obligatoryjne tylko wówczas, gdy tak zarządzi przewodniczący, kierując się oceną co do potrzeby poznania stanowisk innych uczestników opartą na całokształcie okoliczności sprawy. W braku wyraźnego zobowiązania przewodniczącego złożenie przez uczestników postępowania odpowiedzi na wniosek będzie dobrowolne²⁴². Można przyjąć, że to pismo przygotowawcze może przyczynić się do sprawnego rozpoznania wniosku w sprawach, w których występują sprzeczne interesy uczestników, jak np. w postępowaniach działowych czy w postępowaniu o stwierdzenie zasiedzenia. Ze względu na brak odmiennego uregulowania brak odpowiedzi na wniosek w sprawach, w których nie jest wymagana, nie wywołuje negatywnych następstw procesowych dla podmiotów, które jej nie złożyły.

8.2. Formy obrony w postępowaniu nieprocesowym

O obronie możemy mówić wówczas, gdy w postępowaniu występuje sprzeczność interesów między uczestnikami. Sytuacja taka może mieć miejsce, gdy sprzeczność interesów dotyczyć będzie albo przedmiotu postępowania, albo gdy w toku postępowania między uczestnikami powstanie spór. W niektórych postępowaniach może zaistnieć taki stosunek wnioskodawcy do innego uczestnika lub pozostałych uczestników, gdy podobnie jak w procesie będzie żądać wydania orzeczenia o treści odmiennie niż inni. Takie sytuacje mogą mieć miejsce, gdy np. w przypadku wniosku o stwierdzenie zasiedzenia (jeden z małżonków żąda wydania zezwolenia na dokonanie czynności przekraczającej zakres zwykłego zarządu wspólnym majątkiem, zaś drugi nie, art. 565 § 1 k.p.c.) albo gdy jeden małżonek żąda, aby wynagrodzenie drugiego było wypłacane do jego rąk w całości lub części, zaś drugi nie (art. 565 § 2 k.p.c.), podobnie przy postępowaniu o ubezwłasnowolnienie, gdy wnioskodawca domaga się tego, a osoba, której dotyczy postępowanie, sprzeciwia się. W takich wypadkach uczestnik taki znajduje się w podobnej sytuacji, jak pozwany i może skorzystać z podobnych sposobów obrony. Skutkiem braku takiej możliwości jest

²⁴² Szerzej T. Radkiewicz [w:] *Kodeks postępowania cywilnego*, t. 2, *Komentarz. Art. 506–1217*, red. T. Szancilo, Warszawa 2019, Legalis 2019, komentarz do art. 511².

żądanie wznowienia postępowania ze względu na pozbawienie możliwości działania zgodnie z art. 524 § 2 k.p.c.

Co do zasady w postępowaniu cywilnym występują takie formy obrony, jak:

- 1) **uznanie żądania wniosku** – akt dyspozycji materialnej pozwanego polegający na złożeniu oświadczenia w formie ustnej (na rozprawie) lub pisemnej (poza rozprawą), że uczestnik uznaje powództwo, np. co do podziału majątku wspólnego lub działu spadku;
- 2) **bierne zachowanie uczestnika**;
- 3) **zaprzeczenie podstawy faktycznej (prawnej) powództwa**;
- 4) **zarzuty**;
- 5) **powództwo wzajemne**.

Uznanie powództwa jest czynnością procesową, która skutkuje w prawie procesowym (poza procesem wywołuje skutki tylko wówczas, gdy odpowiada prawu materialnemu) i która przybiera formę twierdzenia, że pozwany zgadza się z treścią żądania. Należy przyjąć, że jest to oświadczenie wiedzy i woli, gdyż tylko takie wywołuje skutki procesowe zawierające przyznanie okoliczności faktycznych i zgodę na wydanie wyroku.

Uznanie powództwa z racji swojego procesowego charakteru nie może być, jako czynność procesowa, uzależnione od spełnienia warunku (orzeczenie SN z 1.06.1973 r., II CR 167/73, OSNCP 1974/5, poz. 94).

Zaprzeczenie podstawy faktycznej (prawnej) powództwa jest to czynność procesowa polegająca na negowaniu twierdzeń wnioskodawcy lub innych uczestników postępowania, czyli złożeniu oświadczenia wiedzy, że twierdzenie strony przeciwnej jest nieprawdziwe.

Dotyczyć może zarówno zaprzeczenia podstawy faktycznej, jak i prawnej powództwa, całokształtu lub poszczególnych czynności. Może mieć miejsce w każdym postępowaniu: stwierdzeniu zasiedzenia, podziale majątku wspólnego małżonków po ustaniu wspólności majątkowej czy w postępowaniach spadkowych.

Gdy odnosi się do podstawy prawnej, uczestnik przeczy, że wskazane przepisy prawne miały zastosowanie. Jest to zatem wywód prawny z odmiennym zapatrywaniem, zaś sąd powinien rozstrzygnąć sporną kwestię prawną. Zaprzeczenie podstawy prawnej nie ma zbyt dużego znaczenia, gdyż sąd zna i stosuje prawo i nie jest związany przytoczoną przez wnioskodawcę podstawą prawną.

Zarzuty są czynnościami procesowymi zmierzającymi do obrony praw jednego z uczestników w postępowaniu, o dużo bardziej istotnym znaczeniu niż negacje. Zatem zmierzają one do likwidacji istniejącego stosunku procesowego lub jego przekształcenia.

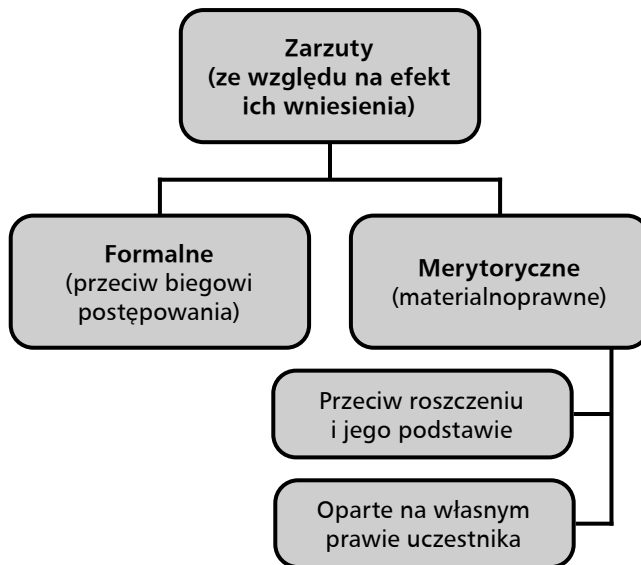
W zależności od tego, co ma być efektem ich wniesienia, dzielimy je na:

- 1) **zarzuty formalne** – dotyczą przepisów prawa procesowego. Skierowane są przeciw biegowi postępowania, np. brak przesłanki procesowej (przez sąd brane są pod uwagę z urzędu w każdym stanie sprawy – art. 202 k.p.c.);
- 2) **zarzuty merytoryczne** – skierowane są bezpośrednio przeciw roszczeniu powoda – dotyczą przedmiotu procesu. Jest to przytoczenie okoliczności wskazujących, że podstawa powództwa nie istnieje.

Zarzuty formalne i merytoryczne dzielimy też ze względu na ich skutek na:

- 1) peremptoryjne (niweczące) – ich uwzględnienie przez sąd kończy dla pozwanego proces, np. zarzut niedopuszczalności drogi sądowej, zarzut *res iudicata*;
- 2) dylatoryjne (zawieszające) – uwzględnienie ich przez sąd nie kończy procesu, ale niweczy roszczenie tylko czasowo, np. zarzut niewłaściwości sądu, zarzut niewłaściwego trybu postępowania.

Schemat 18. Rodzaje zarzutów w postępowaniu

Bierne zachowanie się uczestnika jest jego prawem. Obrona w postępowaniu cywilnym jest uprawnieniem, a nie obowiązkiem. Toteż każdy z uczestników działa we własnym interesie, zatem może zachowywać się w postępowaniu zupełnie biernie, mimo że w jego interesie jest bronić się i odpierać żądania pozostałych uczestników postępowania.

Zatem każdy z uczestników może nie zgłosić się na rozprawę, nie wnieść pism procesowych, a także mimo stawiennictwa nie brać udziału w rozprawie. Nie ma natomiast skutków ujemnych procesowych, takich jak wydanie wyroku zaocznego czy

zawieszenie postępowania. Jednym ze skutków jest natomiast możliwość nałożenia kosztów na uczestnika, który postępuje niesumiennie lub niewłaściwie (art. 520 § 3 zdanie ostatnie k.p.c.).

Obrona w postępowaniu nieprocesowym co do zasady rzadziej jest podejmowana ze względu na charakter postępowania.

Ma zatem miejsce tylko wówczas, gdy zachodzi sprzeczność interesów między uczestnikami co do:

- 1) przedmiotu sprawy,
- 2) sytuacji gdy w toku sprawy powstanie spór.

Przykład:

Sprawy, w których obrona w postępowaniu może mieć znacznie większe znaczenie, to sprawy, w których występuje element kontradiktoryjności i dochodzi do wzajemnych rozliczeń i sporów. Przykładami takich spraw będą roszczenia dochodzone w postępowaniach działowych, np. w sprawach o dział spadku czy sprawach o dział majątku wspólnego małżonków po ustaniu wspólności majątkowej, a także w sprawach o zniesienie współwłasności, w których zgłaszanie zarzutów formalnych i merytorycznych czy zaprzeczanie umotywowane mogą mieć istotne znaczenie.

Wówczas uczestnicy, co do zasady, mogą korzystać z takich środków jak pozwany w procesie, ale niedopuszczalne jest powództwo wzajemne.

Odpowiedź na wniosek. W związku z dopuszczalnością podjęcia obrony i możliwością zaistnienia sprzeczności interesów należy także, mając na uwadze art. 13 § 2 k.p.c., dopuścić możliwość wnoszenia odpowiedzi na wniosek.

Odpowiedź na wniosek jest pismem przygotowawczym i musi spełniać wymogi formalne z art. 126–128 k.p.c.

Złożenie odpowiedzi do czasu uchwalenia nowelizacji z 4.07.2019 r. było co do zasady fakultatywne, tzn. pozostawione woli uczestników postępowania. W świetle nowego art. 511² § 1 k.p.c. wniesienie odpowiedzi na wniosek o wszczęcie postępowania jest obowiązkowe, tylko gdy przewodniczący tak zarządzi. Taki sposób uregulowania ma na celu zwiększenie efektywności pierwszego etapu części postępowań nieprocesowych, przy jednoczesnym utrzymaniu różnicowania przebiegu postępowania spornego i postępowania nieprocesowego²⁴³.

²⁴³ A. Machnikowska [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Koszty sądowe w sprawach cywilnych. Dochodzenie roszczeń w postępowaniu grupowym. Przepisy przejściowe. Komentarz do zmian*, t. 1, red. T. Zembrzski, Warszawa 2020, LEX, komentarz do art. 511².

W postępowaniu nieprocesowym przed wprowadzeniem posiedzenia przygotowawczego sąd miał już możliwość poznania stanowisk uczestników postępowania na etapie poprzedzającym rozprawę lub bez jej wyznaczenia poprzez wysłuchanie ich na posiedzeniu sądowym lub złożenie przez nich, na żądanie sądu, oświadczeń pisemnych (art. 514 § 1 k.p.c.). Ze względu na dopuszczalność wyznaczenia posiedzenia przygotowawczego dopuścić należy także możliwość zobowiązania uczestników postępowania do wniesienia pism przygotowawczych zgodnie z art. 205³ § 1 k.p.c. Przewodniczący może zobowiązać uczestnika, analogicznie do treści art. 205³ § 2 k.p.c., by w piśmie przygotowawczym podał wszystkie twierdzenia i dowody istotne dla rozstrzygnięcia sprawy pod rygorem utraty prawa do ich powoływania w toku dalszego postępowania. W takim przypadku twierdzenia i dowody zgłoszone z naruszeniem tego obowiązku podlegają pominięciu, chyba że uczestnik uprawdopodobni, iż ich powołanie w piśmie przygotowawczym nie było możliwe albo że potrzeba ich powołania wynikła później.

8.3. Alternatywne metody rozstrzygnięcia sporów (ADR) w postępowaniu nieprocesowym

Co do zasady, jak sama nazwa wskazuje, alternatywne metody rozstrzygnięcia sporów przeznaczone są do rozwiązywania sytuacji, gdy istnieje spór. Z charakteru postępowania nieprocesowego wynika, że postępowania te są postępowaniami niespornymi i służą regulowaniu pewnych sytuacji bardziej niż ich rozstrzygnięciu. Jest to jednak założenie idealistyczne. W niektórych postępowaniach ze względu na możliwość wystąpienia sprzecznych interesów wydaje się wręcz konieczne wskazanie sposobu ich eliminacji – w postępowaniach opiekuńczych, w postępowaniach działowych, np. o podział majątku wspólnego po ustaniu wspólności majątkowej małżonków.

Na mocy ogólnej regulacji art. 10 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. należy dopuścić możliwość wykorzystania ADR także w postępowaniu nieprocesowym. Zwłaszcza że regulacja ta znajduje się w przepisach ogólnych. Zgodnie z nowym brzmieniem art. 10 k.p.c., nadanym ustawą z 10.09.2015 r. o zmianie niektórych ustaw w związku ze wspieraniem polubownych metod rozwiązywania sporów, w sprawach, w których zawarcie ugody jest dopuszczalne, sąd powinien w każdym stanie postępowania dążyć do ich ugodowego załatwienia, w szczególności przez nakłanianie stron do mediacji.

Wyznacznikiem dopuszczalności zastosowania alternatywnych metod rozwiązywania sporów jest zdatność ugodowa sprawy.

Zgodnie z brzmieniem art. 10 k.p.c. przedmiotem ugody są w zasadzie prawa majątkowe.

 Postanowienie SN z 20.02.1974 r., III CRN 361/73, LEX nr 7411:
Dopuszczalna jest ugoda co do sposobu zarządzania nieruchomością, jak również o podział *quoad usum*, ponieważ uprawnienia te mają charakter majątkowy i współwłaściciele mogą nimi swobodnie dysponować.

Niemajątkowy charakter praw, zwłaszcza z zakresu prawa rodzinnego (praw stanu) czy prawa osobowego, czyni zawarcie ugody niemożliwym.

 Przykład:
Ze względu na niemajątkowy charakter niedopuszczalne czy wręcz zbędne jest zawarcie ugody np. w sprawach o zezwolenie na zawarcie małżeństwa, o ustanowienie opieki, o uznanie za zmarłego, o ubezwłasnowolnienie czy o separację na zgodny wniosek małżonków. Przedmiotem mediacji może być natomiast np. uregulowanie kontaktów z dzieckiem czy ustalenie sposobu wykonywania władzy rodzicielskiej. Zawarcie ugody jest także dopuszczalne w sprawach z zakresu prawa rzeczowego o ustanowienie służebności, zniesienie współwłasności.

O prawach niemajątkowych często sąd musi rozstrzygnąć orzeczeniem. W sytuacji gdy w jednym postępowaniu dochodzone są jednocześnie prawa niemajątkowe i majątkowe, ugoda w zakresie praw majątkowych jest dopuszczalna.

 Postanowienie SN z 20.02.1974 r., III CRN 361/73, LEX nr 7411:
Ugody co do sposobu zarządzania nieruchomością, jak również o podział *quoad usum*, są dopuszczalne, przedmiotem ich bowiem są prawa majątkowe, którymi współwłaściciele mogą dowolnie dysponować. Jednakże treść postanowienia w tym przedmiocie musi być jasna i zrozumiała.

Zawarcie ugody jest także niedopuszczalne wówczas, gdy jest ona sprzeczna z prawem, zasadami współżycia społecznego lub zmierza do obejścia prawa (art. 223 § 2 w zw. z art. 203 § 4 k.p.c.).

Zawarcie ugody sądowej jest możliwe tylko w sprawach, które należą do drogi sądowej (art. 2 k.p.c.) i dodatkowo nie są wyłączone spod jurysdykcji krajowej sądów polskich (art. 1099 k.p.c.). Ponadto wyraźne wskazanie art. 570² zdanie pierwsze k.p.c. wskazuje ograniczenie, że w sprawie, w której zawarcie ugody jest dopuszczalne, sąd może skierować uczestników do mediacji. O zakresie przedmiotowym ugody mediacyjnej będzie decydowała dopuszczalność jej zawarcia w ogólności, w rozumieniu art. 10 k.p.c., oraz spełnienie przesłanek z normy art. 917 k.c. wedle subiektywnych kryteriów stron. Ponadto ugoda mediacyjna poddana jest ocenie legalności z punktu widzenia treści art. 183¹⁴ § 3 k.p.c. Dla skuteczności ugody zawartej przed mediatorem nie ma wpływu fakt, iż jej treść wykracza poza przedmiot postępowania sądowego. Za istotne należy uznać tylko to, by wielość stosunków prawnych, których dotyczą wzajemne ustępstwa stron ugody mediacyjnej,

pozostałych rozstrzygnięć sąd bada jedynie prawidłowość orzeczeń. Podtrzymanie tego stanowiska utrudnia regulacja zawarta w art. 398²² § 4 i 5 k.p.c., gdzie wspomina się wmiennie o „stwierdzeniu zasadności skargi” lub rozpoznaniu „sprawy” – w obu przypadkach w odniesieniu do wszystkich zaskarżalnych orzeczeń referendarza sądowego. Do formy skargi w postępowaniu nieprocesowym oraz trybu usuwania jej braków formalnych stosuje się odpowiednio przepisy o zażaleniu (art. 398²⁴ w zw. z art. 373 § 1 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.), co oznacza, że skarga powinna spełniać wymagania przewidziane dla pism procesowych w art. 126 k.p.c., jak również powinna zawierać wskazanie zaskarżonego orzeczenia i wniosek o jego zmianę lub uchylenie, jak również zwięzłe uzasadnienie skargi ze wskazaniem w miarę potrzeby nowych faktów i dowodów. Skarga spóźniona, nieopłacona lub z innych przyczyn niedopuszczalna, jak również skarga zawierająca niezukopełnione – pomimo stosownego wezwania – braki formalne podlega odrzuceniu (art. 398²⁴ w zw. z art. 397 § 3 w zw. z art. 373 § 1 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.).

Wydaje się, że do skargi na orzeczenie referendarza co do istoty sprawy nie będzie miał zastosowania przepis art. 398²² § 4 k.p.c., który – w zamyśle ustawodawcy – w razie stwierdzenia zasadności skargi ma umożliwić referendarzom ponowne rozstrzygnięcie o „kwestiach wpadkowych”. Niezależnie od powyższego zauważyć należy, że podczas gdy to samo w swej treści orzeczenie dotyczące kwestii formalnej lub procesowej wydane przez sąd i zaskarżone w drodze zażalenia również może zostać uchylone przez ten sam sąd w trybie art. 395 § 2 k.p.c. (w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.), to już możliwości takiej nie ma w przypadku orzeczeń merytorycznych w postępowaniu nieprocesowym, skoro wniesienie apelacji nigdy nie otwiera możliwości dokonywania tego rodzaju autokorekty. Trudno zaś akceptować stanowisko, by odmienny w tym zakresie reżim procesowy mógł dotyczyć orzeczenia tej samej treści w zależności od tego, czy zostanie wydane przez sąd obsadzony sędzią czy też referendarzem sądowym.

Skarga na orzeczenie referendarza sądowego może być cofnięta, jeżeli nie spowodowała utraty mocy zaskarżonego orzeczenia. Innymi słowy, jej cofnięcie możliwe jest tylko wtedy, gdy nie wywołuje ona anulacyjnego, nieodwracalnego z natury skutku procesowego.

Postanowienie SN z 18.02.2011 r., I CZ 10/11, OSNC-ZD 2012/1, poz. 9:

Nie jest dopuszczalne cofnięcie skargi na orzeczenie referendarza, jeżeli jej wniesienie spowodowało utratę mocy zaskarżonego orzeczenia.

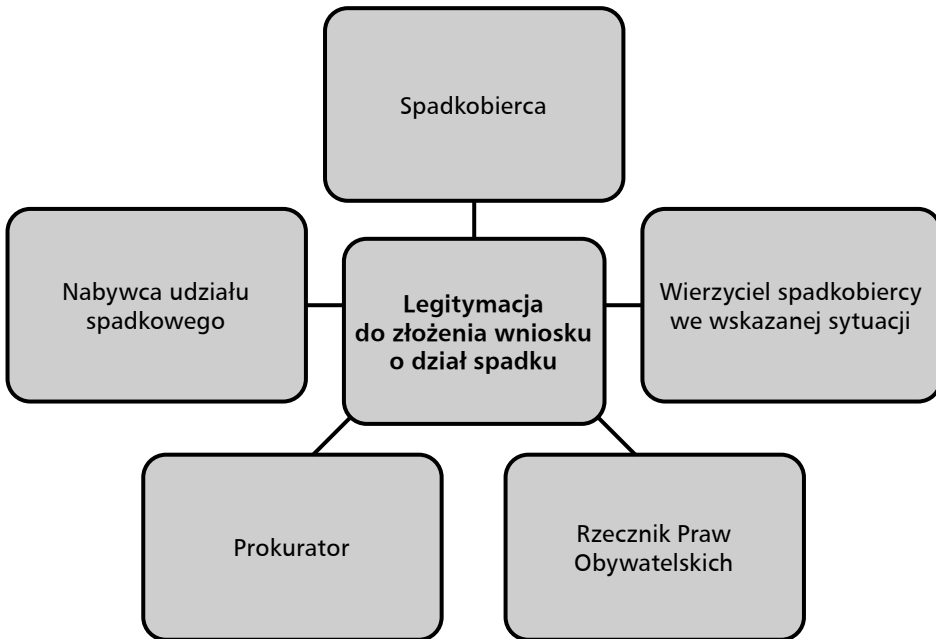
Sposób rozpoznania skargi jest różny i zależy nie tylko od jej przedmiotu (orzeczenie formalne lub merytoryczne), ale także od respektowania jej anulacyjnego charakteru. Ilustruje to poniższe zestawienie.

Tabela. Rozpoznawanie skargi na orzeczenie referendarza sądowego

Lp.	Rodzaj spraw	Przedmiot orzeczenia lub zarządzenia	Podstawa prawna wniesienia skargi	Anulacyjny charakter skargi	Sposób rozstrzygnięcia
1.	Kwestie formalne i wypadkowe w przypadkach, w których na porocznym stanowieniu sądu służyłoby zażalenie	<ul style="list-style-type: none"> - szczegółowe wyliczenie kosztów obciążających uczestników (art. 108 § 1 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.); zwrot pisma dotkniętego brakami formalnymi (art. 130 § 2, art. 130^{1a} § 2, art. 130^{1a} § 1, art. 130² § 1 w zw. z art. 130⁵ i 13 § 2 k.p.c.); - zwrot pisma nieopłaconego wniesionego przez pełnomocnika (art. 130² § 1 w zw. z art. 130⁵ i 13 § 2 k.p.c.); - stwierdzenie prawomocności orzeczenia (art. 364 § 2 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.); - ustalenie i przyznawanie należności świadków, biegłych, tłumaczy i uczestników (art. 93 ust. 1 u.k.s.c.); - nałożenie grzywny na uczestnika, który uzyskał zwolnienie od kosztów sądowych na podstawie świadomego podania nieprawdziwych okoliczności (art. 111 w zw. z art. 118 u.k.s.c.) 	art. 398 ²² § 1 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.	tak (art. 398 ²² § 3 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.)	rozstrzygnięcie co do przedmiotu objętego zaskarżonym orzeczeniem
2.	Kwestie wypadkowe (we wszystkich rodzajach spraw)	<ul style="list-style-type: none"> - odmowa zwolnienia od kosztów sądowych lub cofnięcie takiego zwolnienia (art. 118 u.k.s.c.); - odmowa ustanowienia adwokata lub radcy prawnego i ich odwołanie (art. 123 § 2 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.) 	art. 398 ²² § 1 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.	nie (art. 398 ²³ § 1 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.)	<ul style="list-style-type: none"> - utrzymanie w mocy zaskarżonego postanowienia; - zmiana zaskarżonego postanowienia i odmienne rozstrzygnięcie co do żądania objętego wnioskiem (w tym jego oddalenie)

Lp.	Rodzaj spraw	Przedmiot orzeczenia lub zarządzenia	Podstawa prawna wniesienia skargi	Anulacyjny charakter skargi	Sposób rozstrzygnięcia
3.	Sprawy o wpis w księdze wieczystej (art. 509 ¹ § 1 k.p.c.)	<p>– orzeczenie co do istoty sprawy – wpis w księdze wieczystej</p> <p>pozostałe orzeczenia (zarówno merytoryczne, jak i formalne) (z uwzględnieniem orzeczeń wymienionych w lp. 1, jak również z zastrzeżeniem uwag zawartych w lp. 2)</p>	art. 398 ²² § 1 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.	nie (art. 518 ¹ § 3 zdanie pierwsze k.p.c.)	<ul style="list-style-type: none"> – zmiana zaskarżonego wpisu przez jego wykreślenie i dokonanie nowego wpisu; – utrzymanie w mocy zaskarżonego wpisu; – uchylenie zaskarżonego wpisu w całości lub w części i oddalenie wniosku w uchyłonym zakresie; – uchylenie zaskarżonego wpisu w całości lub w części i odrzucenie wniosku w uchyłonym zakresie; – uchylenie zaskarżonego wpisu w całości lub w części i umorzenie postępowania w uchyłonym zakresie
				tak (art. 398 ²² § 2 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.)	rozstrzygnięcie co do przedmiotu objętego zaskarżonym orzeczeniem

Lp.	Rodzaj spraw	Przedmiot orzeczenia lub zarządzenia	Podstawa prawna wniesienia skargi	Anulacyjny charakter skargi	Sposób rozstrzygnięcia
4.	Postępowanie rejestrowe (art. 509 ¹ § 2 k.p.c.)	orzeczenie co do istoty sprawy zarządzające wpis	art. 398 ²² § 1 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.	nie (art. 518 ¹ § 3a k.p.c.)	<ul style="list-style-type: none"> - utrzymanie w mocy zaskarżonego orzeczenia i dokonanego na jego podstawie wpisu; - uchylenie zaskarżonego orzeczenia i dokonanego na jego podstawie wpisu w całości lub w części i oddalenie wniosku w uchylonym zakresie; - uchylenie zaskarżonego orzeczenia i dokonanego na jego podstawie wpisu w całości lub w części i odrzucenie wniosku w uchylonym zakresie; - uchylenie zaskarżonego orzeczenia i dokonanego na jego podstawie wpisu w całości lub w części i umorzenie postępowania w uchylonym zakresie
5.	Sprawy z zakresu prawa spadkowego (art. 509 ¹ § 3 k.p.c.)	<p>pozostałe orzeczenia (zarówno merytoryczne, jak i formalne) (z uwzględnieniem lp. 1 i z zastrzeżeniem lp. 2)</p> <p>orzeczenia co do istoty sprawy oraz orzeczenia formalne (z uwzględnieniem lp. 1 i z zastrzeżeniem lp. 2)</p>	art. 398 ²² § 1 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.	<p>tak (art. 398²² § 2 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.)</p> <p>tak (art. 398²² § 3 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.)</p>	<p>rozstrzygnięcie co do przedmiotu objętego zaskarżonym orzeczeniem</p> <p>rozstrzygnięcie co do przedmiotu objętego zaskarżonym orzeczeniem</p>

Schemat 23. Podmioty legitymowane do złożenia wniosku o dział spadku

Spadkobiercą jest osoba, która została wymieniona w postanowieniu sądu o stwierdzeniu nabycia spadku jako spadkobierca. Jeżeli jednak postępowanie o stwierdzenie nabycia spadku jeszcze nie zostało przeprowadzone, to działu spadku może domagać się osoba, która wchodzi w grę jako spadkobierca i która uprawniona byłaby do żądania stwierdzenia nabycia spadku.

Osoba, która na mocy umowy ze spadkobiercą nabyła spadek w całości lub w części, wchodzi w prawa spadkobiercy i jest tym samym uprawniona do żądania działu spadku. Uprawnienie to jednak zależy w pełni od ważności umowy o zbycie spadku.

Z wnioskiem o dokonanie podziału spadku może wystąpić także wierzyciel spadkobiercy, ponieważ jest zainteresowany tym, aby ustalić, czy jego dłużnik nabył w wyniku dziedziczenia majątek, z którego on mógłby przeprowadzić skuteczną egzekucję.

14.10.2. Wymogi wniosku o dział spadku

Postępowanie sądowe o dział spadku może być wszczęte na wniosek. **Wniosek** o wszczęcie postępowania powinien spełniać wymagania przewidziane dla pisma procesowego (art. 126 k.p.c.) z uwzględnieniem wymagań przewidzianych

w art. 187 k.p.c. (art. 511 k.p.c.) oraz dodatkowych ustanowionych w art. 680 k.p.c. Z fakultatywnej treści pozwu (art. 187 § 2 k.p.c.) znajdują zastosowanie w sprawie o dział spadku w szczególności postanowienia pkt 3 i 4. We wniosku należy podać wartość majątku spadkowego, co ma znaczenie dla określenia wysokości wpisu. Zgodnie z zasadami postępowania spadkowego, należy wskazać wszystkich potencjalnych spadkobierców (ustawowych i testamentowych, jeżeli sporządzony był testament).

Jak stanowi **art. 680 § 1 k.p.c.**, we wniosku o dział spadku należy powołać postanowienie o stwierdzeniu nabycia spadku albo zarejestrowany akt poświadczenia dziedziczenia oraz spis inwentarza, jak również podać, jakie spadkodawca sporządził testamenty, gdzie zostały złożone i gdzie się znajdują. Jeżeli spis inwentarza nie został sporządzony, należy we wniosku wskazać majątek, który ma być przedmiotem działu. W wypadku gdy w skład spadku wchodzi nieruchomości, należy przedstawić dowody stwierdzające, że nieruchomości stanowiła własność spadkodawcy.

Postanowienie SO w Płocku z 29.10.2019 r., IV Ca 520/19, LEX nr 2766167:

By sąd mógł w ogóle zająć się problematyką rozliczeń z tytułu poniesienia przez współwłaściciela ponad udział wydatków i ciężarów związanych z rzeczą wspólną, zainteresowany winien złożyć stosowne żądanie, w którym musi dokładnie oznaczyć jego wysokość i podstawę faktyczną, według reguł wskazanych w art. 187 § 1 pkt 1 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.

We wniosku o dokonanie podziału spadku można zawrzeć dodatkowe elementy treści, tj.:

- 1) wskazać, czy nastąpiło już stwierdzenie nabycia spadku i – jeśli tak – podać, jaki sąd tego dokonał i w jakiej sprawie (sygnatura akt, data postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku);
- 2) przedstawić spis inwentarza (zinwentaryzować spadek) albo – jeśli spis nie został dokonany – wskazać, jaki majątek stanowi spadek (co do niego wchodzi);
- 3) czy spadkodawca sporządził testament, a jeśli tak, to ile ich było i gdzie są;
- 4) czy w skład spadku wchodzi nieruchomości, a jeżeli tak, to przedstawić dowód na to, że spadkodawca był właścicielem danej nieruchomości (wyciąg z księgi wieczystej, stwierdzenie nabycia spadku opiewające na spadkodawcę, jako spadkobiercę po właścicielu wpisanym do księgi wieczystej).

We wniosku można zawrzeć również inne żądania. Można domagać się przekazania sprawy do innego sądu. Sprawę może bowiem rozstrzygać sąd rejonowy, w którego okręgu położony jest w całości albo w znacznej części (więcej niż 50%) majątek spadkowy. Można także żądać przekazania sprawy do tego sądu rejonowego, w którego okręgu mieszkają wszyscy spadkobiercy. Warunkiem jest tu jednak fakt zamieszkiwania absolutnie wszystkich spadkobierców w okręgu sądu rejonowego, któremu sprawa miałaby być przekazana. Nie jest konieczne, aby żądający podziału

spadku przedstawiał projekt podziału spadku. Może jednak zaproponować sądowi we wniosku, np. projekt umowy o dział spadku, jaka byłaby zawarta, gdyby nie nastąpił sprzeciw któregoś ze spadkobierców.

Prawo do żądania przez spadkobiercę dokonania przez sąd podziału spadku **nie jest ograniczone terminem**. Można go dochodzić w każdym czasie, a ponadto niezależnie od tego, czy było już dokonane stwierdzenie nabycia spadku. Wpis sądowy jest zależny od wartości spadku oraz treści wniosku. Sąd dokona podziału spadku według reguł przewidzianych w art. 1039 i n. k.c. Może wydzielić schedy spadkowe w całości lub w części w taki sposób, że przyzna przedmiot (przedmioty) spadkobiercom na zasadach współwłasności w częściach ułamkowych.

Może także określić wielkość udziałów każdego ze spadkobierców we współwłasności. W takim przypadku konieczny jest zgodny wniosek dwóch lub więcej spadkobierców. Jego skutkiem będzie współwłasność (art. 195 i n. k.c.), która powstanie z chwilą uprawomocnienia się postanowienia o dziale spadku.

14.10.3. Przebieg postępowania

Sąd prowadzący postępowanie w sprawie o stwierdzenie nabycia spadku obowiązany jest samodzielnie rozstrzygać wiele kwestii natury podmiotowej i przedmiotowej, mających wpływ na ustalenie właściwego kręgu spadkobierców.

Do obowiązku sądu należy przede wszystkim badanie z urzędu, kto jest spadkobiercą (art. 670 § 1 zdanie pierwsze k.p.c.) i czy ewentualni spadkobiercy dostatecznie wykazali swoje prawa do dziedziczenia (art. 671–676 k.p.c.).

Zgodnie z art. 681 k.p.c. w toku postępowania działowego może dojść również do stwierdzenia nabycia przedmiotu zapisu windykacyjnego. Stwierdzenie nabycia przedmiotu zapisu windykacyjnego nie stanowi samodzielnego postępowania, lecz mieści się w ramach dokonywanego w toku działu postępowania o stwierdzenie nabycia spadku⁶⁰⁰.

Zgodnie z **art. 684 k.p.c. skład i wartość spadku ulegającego podziałowi ustala sąd**. Sąd musi ustalić skład majątku spadkowego i jego wartość. Podstawą dokonywania działu może być spis inwentarza. Można także dokonać uzupełnienia spisu. Jeżeli jednak nie został dokonany, sąd może dokonać ustaleń na podstawie wyjaśnień składanych przez uczestników postępowania.

⁶⁰⁰ H. Witczak, *Zmiany w prawie spadkowym – zapis windykacyjny*, M. Praw. 2011/20, s. 1087; K. Osajda, *Zapis...*, s. 75.

Co do zasady dział spadku powinien obejmować przedmioty, które istniały w chwili otwarcia spadku i które istnieją w chwili dokonywania działu⁶⁰¹. W skład spadku ulegającego podziałowi wchodzi również przedmioty, które wskutek niewłaściwego ich używania albo w sposób niezgodny z prawem zostały zbyte, utracone, zużyte lub zniszczone przez jednego lub niektórych spadkobierców. Przedmioty te powinny być zaliczone na poczet schedy spadkowej należnej tym spadkobiercom. Do aktywów spadku należy zaliczyć: kompleksy praw powiązanych elementem organizacyjnym (gospodarstwo rolne, przedsiębiorstwo), prawa rzeczowe (własność, użytkowanie wieczyste, prawa rzeczowe ograniczone), wierzytelności, ekspektatywę (oczekiwanie prawne) nabycia w przyszłości prawa majątkowego, sytuacje prawne, stany faktyczne (posiadanie)⁶⁰². Chwilą do ustalenia wartości przedmiotów spadkowych będzie ich **stan z chwili działu spadku**. Wartość przedmiotów spadkowych ustalana jest według ich stanu i cen z chwili dokonywania działu spadku⁶⁰³.

Postanowienie SN z 18.05.2006 r., IV CZ 34/06, LEX nr 200867:

Ustalenie wartości dzielonego majątku należy do sądu. Sąd *meriti* powinien więc zawsze tę wartość ustalić, działając z urzędu. Nigdy nie jest wiążące dla niego w tym względzie stanowisko współwłaścicieli (współuprawnionych).

Sąd może zdecydować się na podział fizyczny lub cywilny spadku. Pierwszy z nich polega na tym, że poszczególne przedmioty zostaną fizycznie podzielone i przyznane poszczególnym spadkobiercom. Nie zawsze można podzielić idealnie przedmioty należące do spadku. Istnieje wówczas możliwość dokonywania dopłat. Podział cywilny polega natomiast na tym, że przedmioty zostają sprzedane, a uzyskana kwota podzielona między spadkobierców. Sposób podziału wybiera sąd, ale jeżeli uczestnicy postępowania wskażą sposób podziału to sąd jest związany takim wnioskiem, chyba że jest sprzeczny z zasadami współżycia społecznego lub naruszałby uzasadniony interes osób uprawnionych.

Uchwała SN z 27.09.1974 r., III CZP 58/74, OSNC 1975/6, poz. 90:

W dziale spadku na podstawie art. 1035 i n. k.c. stan spadku ustala się według otwarcia spadku, jego zaś wartość – według cen z chwili dokonania działu.

Przedmiotem działu spadku mogą być wyłącznie aktywa, natomiast podział długów następuje z mocy prawa, odpowiednio do podziału aktywów (postanowienie SN z 20.09.2000 r., I CKN 295/00, OSNC 2001/2, poz. 32). W sprawie o dział spadku jego skład powinien być ustalony przez sąd na podstawie dowodów aktualnych

⁶⁰¹ Uchwała SN z 27.09.1974 r., III CZP 58/74, OSNC 1975/6, poz. 90.

⁶⁰² A. Stępnia, *Postępowanie w sprawach o dział spadku. Komentarz oraz wzory pism procesowych i orzeczeń sądowych*, Warszawa 2012, s. 171.

⁶⁰³ Uchwała SN z 15.12.1969 r., III CZP 12/69, OSNC 1970/3, poz. 39; J. Policzkiewicz [w:] J. Policzkiewicz, W. Siedlecki, E. Wengerek, *Postępowanie...*, 1973, s. 283.

w chwili dokonywania podziału (postanowienie SN z 16.03.1994 r., II CRN 31/94, LEX nr 9189).

W postanowieniu o dział spadku sąd nie orzeka natomiast o spłacie długów (postanowienie SN z 26.01.1972 r., III CRN 477/71, OSP 1972/9, poz. 174).

Postanowienie SN z 18.01.2017 r., V CSK 205/16, LEX nr 2327884:

Skoro na sędzie ciąży obowiązek ustalenia wartości majątku wspólnego z chwili dokonywania podziału i wartość z tej chwili stanowi również podstawę do wyrównania wielkości udziałów w drodze dopłat, to mieści się w nim także obowiązek ustalenia należnych dopłat, co z kolei – w wypadku, kiedy pewne rozliczenia zostały już dokonane – oznacza obowiązek ustalenia zakresu w jakim spowodowały zaspokojenie roszczeń.

Artykuł 321 § 1 k.p.c. jest przepisem odnoszącym się do postępowania procesowego. Jego zastosowanie w postępowaniu nieprocesowym następuje jedynie odpowiednio, za pośrednictwem art. 13 § 2 k.p.c., a ponadto dotyczyć może tylko tych postępowań lub ich fragmentów, w których odpowiednie stosowanie uzasadnia ich charakter. Postępowanie nieprocesowe cechuje znacznie silniejszy wpływ interesu publicznego, wyrażający się w rozszerzonym zakresie działań podejmowanych z urzędu. I tak w postępowaniu podziałowym sąd z urzędu, jakkolwiek bazując zasadniczo na dowodach powołanych przez uczestników, ustala skład i wartość majątku wspólnego, a także dokonuje jego podziału, w tym określa obowiązek uiszczenia spłat lub dopłat, co eliminuje możliwość odpowiedniego stosowania w tym zakresie art. 321 § 1 k.p.c., opartego na zasadzie pełnej dyspozycyjności.

Postępowanie działowe **obejmuje rozstrzygnięcie sporów** o istnieniu uprawnienia do żądania działu spadku między współspadkobiercami o to, czy pewien przedmiot należy do spadku (art. 685 k.p.c.), a także żądania: stwierdzenia nabycia spadku (art. 681 k.p.c.), uznania rozporządzenia udziałem w przedmiocie należącym do spadku za bezskuteczne (art. 1036 k.c.) i żądanie zaliczenia darowizn na schedę spadkową (art. 1039–1043 k.c.). W postępowaniu działowym sąd rozstrzyga **także o istnieniu zapisów**, których przedmiotem są rzeczy lub prawa należące do spadku, o wzajemnych roszczeniach z tytułu posiadania poszczególnych przedmiotów spadkowych, pobranych pożytków i innych przychodów, poczynionych na spadek nakładów i spłaconych długów spadkowych (art. 680 k.p.c.). Także realizacja roszczenia z art. 231 § 1 k.c. przysługującego jednemu ze spadkobierców w stosunku do pozostałych współspadkobierców następuje w tym postępowaniu (art. 618 § 2 w zw. z art. 688 k.p.c.). Ponadto w postępowaniu o dział spadku sąd orzeka **o wydaniu rzeczy między współspadkobiercami** wówczas, gdy po dokonanej podziale rzecz (jej część), będąca przedmiotem podziału, przypadła innemu współspadkobiercy niż ten, w którego władaniu pozostaje (art. 624 w zw. z art. 688 k.p.c.).

Postępowanie nieprocesowe to jedyne kompleksowe opracowanie problematyki kodeksowego postępowania nieprocesowego. Książka umiejscawia założenia i instytucje postępowania nieprocesowego w kontekście historycznym, wyjaśnia zakres zastosowania w tym trybie przepisów o procesie, omawia istotę i charakter poszczególnych postępowań nieprocesowych oraz analizuje wybrane instytucje postępowania nieprocesowego zarówno z punktu widzenia teorii, jak i praktyki, przy uwzględnieniu reprezentatywnego i najnowszego orzecznictwa. W opracowaniu uwzględniono ponadto przykłady i schematy pozwalające lepiej zrozumieć i stosować analizowane przepisy w toku postępowań sądowych.

W publikacji omówiono m.in.:

- zmiany w przygotowaniu posiedzeń sądowych i organizacji postępowania,
- nowy rodzaj spraw rozpoznawanych w trybie nieprocesowym (z zakresu prawa pracy),
- konstrukcję nadużycia prawa procesowego,
- zmiany w zakresie doręczeń (m.in. uchylenie przepisu umożliwiającego zrzeczenie się doręczenia postanowienia),
- zmiany dotyczące zaskarżania orzeczeń sądowych.

Książka jest przeznaczona dla prawników praktyków – sędziów, adwokatów, radców prawnych, notariuszy i komorników – pracowników naukowych oraz aplikantów zawodów prawniczych.

Edyta Gapska – doktor nauk prawnych, adiunkt w Katedrze Postępowania Cywilnego Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II; radca prawny; autorka kilkudziesięciu publikacji z zakresu postępowania cywilnego, w tym monografii poświęconych sądowemu procesowi decyzyjnemu, m.in.: *Wady orzeczeń sądowych w postępowaniu cywilnym* (2009), *Czynności decyzyjne sądów w postępowaniu cywilnym* (2010), *Koszty postępowania cywilnego. Komentarz* (2012).

Joanna Studzińska – doktor habilitowana nauk prawnych; profesor Akademii Leona Koźmińskiego, kierownik Zakładu Postępowania Cywilnego ALK; radca prawny; redaktor naczelna czasopisma „Nowa Currenda”; autorka kilkudziesięciu publikacji z zakresu postępowania cywilnego, m.in. *Interwencja uboczna w procesie cywilnym* (2019).

ISBN 978-83-8223-105-2

ZAMÓWIENIA:

INFOLINIA 801 04 45 45

ZAMOWIENIA@WOLTERSCLUWER.PL

WWW.PROFINFO.PL